

דף ג'

דיני ממונות דיני נפשות בדרישה וחקירה וא' שדיני ממונות א"צ שלא תנעל דלת בפ' לוויים שאין צריכים דיינים מומחים. ואפילו שסוברים 'עירוב פרשיות', מכל מקום מתקנת חכמים לא הצריכו מומחים. וזה כפי שאמר רבי חנינא, נאמר: "מִשְׁפָּט אָחַד יְהִי לָכֶם", ממונות כנפשות²⁴, לומדים שדבר תורה שאחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, וצריך לבדוק את העדים באיזה יום באיזו שעה הלוהו²⁵. אולם בדיני ממונות תקנו שלא צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויים. שעל ידי שיכבידו בחקירות ימנעו מלהלוות, שמא יכפור והעדים יטעו ועדותם לא תהיה מכוונת ויפסידו. וכן כאן שמא לא ימצא מומחים לכופו לדין²⁶. שואלת הגמרא, מעתה הדיוטות שיטעו בדיני ממונות לא ישלמו כמומחים^{27 28}? אומרת הגמרא, שאם כן כל שכן שאתה נועל דלת בפני לוויים שיחשוש שבית דין יטעו ויפטרו את הלוה והמלוה יפסידו!

תרתי קתני דיני ממונות הודאות והלואות בג' הדיוטות וגזילות וחבלות בג' מומחים שואלת הגמרא אם כך, שבהודאות והלואות צריכים שלשה, מדוע רבי אבהו לא הסביר את כוונת התנא לומר דיני ממונות, שהם הודאות והלואות בשלשה כל שהם, וגזילות וחבלות בשלשה מומחים. ומשום שהם חלוקים בדיניהם התנא לא כללם בכלל אחד? ועוד קשה, אם התנא שנה דבר אחד למה לו לשנות שתי פעמים שלשה, היה צריך לשנות דיני ממונות, שהן גזילות וחבלות

24 וכיון שדרישה וחקירה כתו' בדיני נפשות "ודרשת וחקרת" ה"ה לדיני ממונות. רש"י.

25 אפ' שעיקר דרישה וחקירה כ' בעדים זוממים בפרשת שופטים בדיני ממונות ובדיני נפשות ללא הכתוב "משפט אחד" לא היו צריכים דרישה וחקירה בשאר דיני ממונות אלא דווקא בעדים זוממין. תוס'.

26 בגזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות לא צ' דרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני גולנים. ויש לומר שלגבי מומחים לא שייך לחשוש כמו זה שבחשש מועט אדם נמנע מלהלוות לחבירו אם לא ימצא דיינים מזומנים לגבות חובו, אבל בגזילות וחבלות הגולן יודע שהגולל יטרח אחר המומחים עד שימצא לדון עם הגולן. ועי'ל שגם גזילות וחבלות צריכים דרישה וחקירה ולא ממעטים אלא הודאות והלואות. והמשנה בפ' אחד דיני ממונות שמצריכה דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דווקא א' בדיני קנסות, שגם גזילות וחבלות נקראים קנסות. אבל כתובה וירושות ומתנות ונזקי שור בשור הם בכלל הודאות והלואות. וכל אלו שא' החובל דעבדינן שליחותיהו וגובים אותו בבבל ולא צ' מומחים. וא"ת הרי מצאנו שהיו דנים בבבל גזילות וחבלות, בפ"ב דב"ק (דף כא.) גבי ההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיתמי, וחנן בישא (שם דף לו.). ויש לומר שבכל אלו אפשר שדחקו זה את זה ע"י שתפסו או שאמר אקבעיה לדינא בארץ ישראל. וי"מ דוקא גזילות שעל ידי חבלות כמו שרבו והו' זא"ז עד שאחד תקף אחד וגזל את חברו, שאינו שכיח ולא עבדינא שליחותיהו. וא"ת איך דנו דיני גזילות ובאיזהו נשך היו דנים דיני ריבית הרי א' הגולנים ומלו' בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם. וי"ל הרי א' בימי רבי נשנית משנה זו ור"ת מפרש דווקא בימיו ולא לפניו ולאחריו משום מעשה שהיה. תוס'.

27 כיון שירדו ברשות ב"ד הם כמומחים ופטורים מלשלם, ושאינו מומחה חייב. רש"י.

28 והתוס' כ' שלשון כ"ש שאתה נועל כו' אין מתיישב כפירש"י אלא משמע מלשון כ"ש שהקשה מכה נעילת דלת כיון שחוששים לנעילת דלת היה צ' לומר טעו לא ישלמו, שאם תחייבם לשלם לא יתצוו להתמצע בדין. וא"ת הלא אינו חייב לשלם אא"כ נטל ונתן ביד כמו שא' באחד דיני ממונות. ויש לומר שהק' למי שמחייב בלא נטל ונתן. תוס'.

בשלשה²⁹? אלא התנא שנה שני דברים, ובודאי צריכים שלשה דינים, שהרי 'עירוב פרשיות כתוב כאן'. אבל די בהדיוטות משום דברי רבי חנינא. והתנא אומר דיני ממונות, שהם הודאות והלואות בשלשה הדיוטות, וגזילות וחבלות בשלשה מומחים.

רב אחא בר"א א' מדאור' אחד כשר בהודאות והלואות וצריך ג' גז' משום יושבי קרנות

רב אחא בנו של רב איקא אמר, מדאורייתא דין אחד כשר לדון בהודאה והלואה, מהכתוב: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתָךְ"³⁰. אלא צריכים שלשה גזירה משום יושבי קרנות, שאין בקיאים בדינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל בשלשה אי אפשר שאין בהם אחד ששמע מחכמים ומדיינים את דיני מלוה ויודע את הדין³¹. ושואלת הגמרא, מעתה אם יטעו לא ישלמו? אומרת הגמרא שאם כן, כל שכן שירבו יושבי קרנות, שלא יהיה איכפת להם ללמוד את הדינים³². וההבדל בין רבא לרב אחא בנו של רב איקא, הוא שרב אחא בנו של רב איקא סובר כשמואל במה שאמר, שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו בית דין חצוף, שעברו על תקנת חכמים³³. ורבא שאמר שמדאורייתא צריכים שלשה, אינו סובר כשמואל.

אגב שהתנא שנה ח"נ שנה נזק אגב כפל ודו"ה שהוא ממון שאינו משתלם בראש שנה גם ח"נ

הגמרא שואלת, מדוע אחרי שהתנא שונה שדיני חבלות בשלשה הוא אומר שנוק בשלשה? הרי נזק הוא אחד מחמישה דברים של חבלות³⁴? עונה הגמרא, משום שהתנא רוצה לשנות את הדין בחצי נזק, שנה את הדין בנזק שלם. שואלת הגמרא, הרי גם חצי נזק הוא חבלות, ששור תם שחבל, אינו משלם אלא חצי נזק, וכיון שהתנא שנה חבלות, אף חצי נזק במשמע? עונה הגמרא, שהתנא שנה את הדין גם בממון, בחבלות שהפחית את דמיו, וגם בקנס. שואלת הגמרא, הבסר זה

29 יש מקומות שדייקו כך ויש מקומות שלא דייקו כך. תוס'.

30 תשפוט הוא לשון יחיד, ואין עירוב פרשיות כאן, ובהמשנה תרתי קתני, כדאמרן, אבל שלשה בהודאות והלואות, אינו מדאורייתא אלא מדרבנן. רש"י. תוס' הקשו על רש"י א"כ למה לי בצדק תשפוט?. ונראה שא' אפי' למ"ד עירוב פרשיות נאמר. תוס'

31 שמי שלא למד פסול לדין כמו שמוכח במה ששנינו, זה פוסל דיניו של זה. והק' כל כמיניה דפסיל לדיינים ותיירצו בערכאות דסוריא. ופירש רש"י שהם יושבי קרנות. ואע"ג שחכ' א' אימתי בומן שמביא עליהם ראייה שהם קרובים או פסולים, הוא דווקא בערכאות שנתמנו להיות דיינים. תוס'

32 גם כאן הק' מכת זה כיון שחוששים ליושבי קרנות היינו צ' לומר טעו לא ישלמו כדי שאלו שלמדו לא יתרחקו ואז אי אפשר שאין אחד שלמד. ותיירצו כ"ש דנפיש, לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלא יטעו פן יתחייבו לשלם. תוס'

33 בה"ג פוסק כשמואל משום דרב נחמן סובר כמותו לקמן (דף ה.). ויש לפ' את מה שא' בכתובות בג' שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו. הם סוברים בקיום כשמואל בעלמא ובוה אין הלכה כמותם, שאפילו רב נחמן שסו' כשמואל ששנים שדנו דיניהם דין מודה שקיום שטרות בג'. וכן יש לפ' במה שא' בזה בורר באודיתא ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו, שהם סו' באודיתא וכתבו בהודאה בפני שנים בלא קנין כשמואל בעלמא. ובוה אין הלכה כמותו. תוס'.

34 לאו בשור שהזיק שור שהרי א' בהחובל שגובים אותו בבבל, ולא צ' מומחים אלא בשור שהזיק אדם. ומה שא' משום דקבעי למיתני ח"נ דהוא שלא כר"ע שא' אף תם שחבל באדם משלם במותר נ"ש. ונראה שמדובר בכל ענין אפילו בשור שהזיק שור שהרי מסיקים בהחובל (שם דף פד:) שמה שגובים בבבל נזקי שור בשור הוא דווקא נזקי שן ורגל שמועדים מתחלתם, אבל בנזקי קרן א' שאין מועד בבבל. תוס'.

מובן למי שאמר שתשלום של חצי נזק הוא קנס. אבל למי שאמר תשלום של חצי נזק הוא ממון, מדוע נכתבו שניהם? אלא, אגב שהתנא רצה לשנות תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה, שהוא ממון שאינו משתלם בראש, הוא שנה גם את חצי נזק, שהוא גם ממון שאינו משתלם בראש, וכיון שרצה לשנות את חצי נזק שנה את נזק.

ונקרב בעה"ב אל האלהים א' עד הא' ב' אשר שואלת הגמרא, ומנין שצריכים שלשה ירשיעו א' ג' דברי ר' יאשיהו דיינים? ומביאה ששינונו בברייתא נאמר בפרשת שומרים: "וְיִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יְדוֹ בַּמִּלְאָכֶת רָעָהוּ" הרי כאן אחד, "עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר שְׁנֵיהֶם" הרי כאן שנים, "אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרָעָהוּ" הרי כאן שלשה דברי רבי יאשיהו. רבי יונתן אומר, אין דורשים לשם מנין את הפעם הראשונה שכתוב "אלהים"^{35 36}. אלא "עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר שְׁנֵיהֶם" הרי כאן אחד, "אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַ אֱלֹהִים" הרי כאן שנים, ואין בית דין שקול³⁷ ומוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה.

ומבררת הגמרא, האם נחלקו שלרבי יאשיהו דורשים תחילות ורבי יונתן סובר שאין דורשים תחילות? אומרת הגמרא, שלדברי הכל אין דורשים תחילות. ורבי יאשיהו יאמר שאם אלהים בא רק לגופו, היה צריך לכתוב "וְיִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הַשּׁוֹפֵט", וכיון שכתוב "וְיִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים" דורשים אותו למניין. ורבי יונתן סובר שהכתוב נקט לשון בני אדם, כמו שאומרים 'מי שיש לו דין יקרב אצל הדיין', אצל דיין הרגיל ולא אצל הדיוט.

ר"א בריה"ג או' עשה לך ב"ד נוטה שואלת הגמרא, האם רבי יאשיהו אינו סובר שצריכים בית דין נוטה, שבית הדין לא יהיה שקול?³⁸ והרי שינונו בברייתא שרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר שלומדים מהכתוב: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטְת אַחֲרֵי רֵבִים לְהַטֹּת" עשה לך בית דין נוטה? אומרת הגמרא, שרבי יאשיהו סובר כרבי יהודה, ששינונו במשנה, סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד, רבי יהודה אומר שבעים^{39 40}.

סמיכת זקנים וערפת עגלה בג' דר"ש ר' יהודה שואלת הגמרא שרבי יהודה אומר שיש או' בה' ור' יאשיהו עדיף מר' יהודה בית דין שקול בסנהדרין גדולה מפני

35 מפני שהוא בא לגופו, שצריכים מומחים, שאלהים הוא לשון גדולה ורבנות. רש"י.

36 תוס' שואלים על רש"י שפי' משום שנצרך למומחים ומפ' שהגמרא אמרה שאין דורשין תחילות למניין ואע"ג שלא נצרך למומחים. וכן משמע במחלוקת ר"ש וחכ' לקמן. וצריך לדקוק בכל אלו דלקמן קרנת קרנת קרנות, לטטפת לטטפת לטוטפות, וי' כהנים שדורשים למניין ולא אמרו אין דורשין תחילות. תוס'.

37 אין עושין בית דין זוגות, שצריך לקיים אחרי רבים להטות ואם יתחלקו לחצאין, אין כאן רבים. רש"י.

38 שיתקיים הטייה אחרי רבים, שאם צ' בית דין נוטה, למה צ' כתוב לרבות שלישי. רש"י.

39 ומעמיד לקמן את הכתוב לדרשה אחרת. רש"י.

40 רבי יהודה א' בפרק באלכסנדריא של מצרים שהיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים של סנהדרי גדולה משום ששמה על גבם, וכן בכל סנהדרי גדולה היה מופלא שבכ"ד שלא היה מן החשבון. תוס'.

שהוא דורש זאת מהכתובים. האם הוא אומר זאת גם בשאר בתי דין?! ואין לומר שאין הבדל ביניהם שהרי שנינו במשנה, סמיכת זקנים, על ראש פר העדה ועריפת עגלה בשלשה דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר בחמשה. ואמרו שרבי יהודה דורש את הכתוב: "וְסָמְכוּ זְקֵנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפֶּרֶר", וסמכו שנים, זקני שנים ואין בית דין שקול, הרי כאן חמישה? אומרת הגמרא שלרבי יהודה יש בית דין שקול רק בסנהדרין גדולה, ורבי יאשיה מוסיף שאפילו בשאר בתי דין. ואת הכתוב "לְנִטָּת" הוא מעמיד בדיני נפשות. שתתקיים הטייתך לטובה על פי אחד, ואם יש בבית דין זוגות אין הטייה בפחות משנים⁴¹.

ר' יאשיה מודה שכשהדיינים חלוקים הולכים אחר הרוב
 שואלת הגמרא, יוצא שמה ששנינו במשנה, שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי, שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב, אינו כרבי יאשיהו. שכיון והוא לומד את השלישי מהכתוב ולא מפני בית דין שקול נוטה? עונה הגמרא, המשנה היא אפילו כרבי יאשיהו, שמודה שהיכן שהדיינים חלוקים הולכים אחר הרוב. מפני שלומדים בקל וחומר מדיני נפשות החמורים שהתורה אמרה הלך אחר הרוב. קל וחומר שהולכים אחר הרוב בדיני ממונות הקלים⁴².

שנינו בכרייתא דיני ממונות בשלשה, רבי אומר בחמשה, כדי שיגמר הדין בשלשה. שאם יחלקו השלשה יהיו רוב ונלך אחריהם. שואלת הגמרא, האם כשהיו מתחילה שלשה הדין לא נגמר הדין בשנים? אומרת הגמרא שרבי אומר שצריך שיהיו שצריך שלשה בגמר דין. ומכאן שרבי סובר ששלשה כתובים בגמר דין.

"אשר ירשיעון אלהים" ב' נא' א' למטה ונא' והקשה רבי אבהו האם מעתה שלרבי א' למעלה ד' ואין ב"ד שקול הרי ה'
 הכתובים מדברים בגמר דין סנהדרין גדולה צריכה שיהיו בה מאה וארבעים ואחד כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד. וסנהדרין קטנה צריכה שיהיו בה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים? אלא כמו שלא אומרים כך אלא הכתוב: "אֶסְפְּהָ לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל" אומר שמשעת אסיפה שבעים. והכתוב "וְשִׁפְטוּ הָעֵדָה" "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה" שלומדים ממנו שסנהדרין קטנה בעשרים ושלשה, משעת שפיטת העדה. כך הכתוב בפרשת שומרים: "וְיִנְקֶרֶב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים" שלומדים ממנו שבת דין שלשה אומר שיהיו שלשה משעת קריבה לדין. אלא רבי לומד שצריכים חמישה מהכתוב "אֲשֶׁר

41 שהכ' לא תהיה אחרי רבים לרעות משמע בדיני נפשות, דבר רע לכל. אבל בדיני ממונות זכות לזה היא חובה לזה. אפ' שקוראים לו זכות של גואל הדם הוא נחשב רעות שאינו מרויח כלום במיתתו של זה. ואפ' שעדים זוממין שנתחייבו הרוצח נפטר, הרי כולם יכולים להפטר בהכחשה. ועוד אפ' לומר שבע"כ ה"כ' הוא בדיני נפשות משום שדרשו לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה, וזה לא שייך בדיני ממונות שרע לזה וטוב לזה. תוס'.

42 תוס' שואלים ממה ששמואל א' שאין הולכים בממון אחר הרוב מדוע לא נלמד בק"ו מדיני נפשות?. ואין לומר שבדיני נפשות לא הולכים אחר הרוב ברוב דליתיה קמן אלא רק ברוב דאיתיה קמן. שהרי בפ' בן סורר ומורה משמע שבדיני נפשות הולכים אחר הרוב בכל רוב כגון רוב נשים יולדות לט' ורוב אנשים שטועים בעיבור החדש. וצ"ל שרוב אנשים מוכרים לרדיא אינו רוב טוב כמו כל אלו. תוס'.

יְרִשִׁיעוּן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם לְרַעְהוּ". ירשיעוּן שנים, לשון רבים, נאמר אלהים למטה למטה "יְרִשִׁיעוּן אֱלֹהִים", ונאמר אלהים למעלה, "עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר שְׁנֵיהֶם"⁴³. מה למטה שנים אף למעלה שנים, הרי ארבע, ואין בית דין שקול הרי כאן חמשה. וחכמים אומרים שדיני ממונות בשלשה ולא בחמישה מפני שבתורה כתוב "יְרִשִׁיעוּן", חסר ללא האות ו"ו ולא כתוב "ירשיעוּן". ו"אלהים" הוא דייך אחד ולא שנים⁴⁴.

43 ולא מנה את ונקרב וכו' משום שסבר שאין דורשים תחילתו. רש"י.

44 ורבי מודה במה שא' בפ' במה בהמה ישכבן כתיב משום שמוכח שפנתס לא חטא שהכתוב ייחסו. תוס'.

